

Zbornik Instituta za kriminološka
i sociološka istraživanja
2016 / Vol. XXXV / 3 / 55-69
Pregledni naučni rad
UDK: 349.6
343.232:504.5/.6(497.11)

O USPOSTAVLJANJU, TE POTREBAMA I MOGUĆNOSTIMA DALJEG RAZVOJA KAZNENOPRAVNE ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE*

Vladan Joldžić*

Vera Stanković*

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

Kao kompleksna oblast, ekološko pravo zahteva odgovoran i dugoročan, sveobuhvatni pristup i saradnju, naročito u onom delu koji se odnosi na krivično pravo, odnosno na probleme kazneno pravne reakcije na ona postupanja subjekata prava protivna propisanim obavezama od značaja za zaštitu životne sredine, koja su predmet istraživanja ovog rada. Analizirani su elementi osnova i razvoja kazneno pravne reakcije na neželjena i protivzakonita ugrožavanja i povreda prava pravih ekoloških krivičnih dela, koja u finalu pogađaju pravo čoveka na zdrav život. Cilj rada je usmeren na sagledavanje puteva formiranja i daljeg razvoja kazneno pravne reakcije protiv ugrožavanja i povreda ekoloških prava, obaveza i odgovornosti, posebno na terenu Republike Srbije. Takođe, predloženi su i mogući putevi za dalji razvoj Krivičnog Zakonika Republike Srbije.

KLJUČNE REČI: ekološko pravo / životna sredina / kazneno pravna zaštita / Krivični Zakonik

* Ovaj tekst je nastao kao rezultat na projektu "Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnost socijalne intervencije" (broj 47011) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS

* E-mail: vladanj@eunet.rs.

* E-mail: vera.batanjski@gmail.com.

1. UVOD - FORMIRANJE OSNOVA I PRVO ISPOLJENIH ELEMENATA EKOLOŠKOG KAZNENOG PRAVA

Začeci formalnih materijalno pravnih osnova savremenog Ekološkog kaznenog prava mogu da se uoče još u poslednjim godinama devetnaestog, te prvim godinama dvadesetog veka u okvirima sve brojnije iskazanih regula koje se odnose na raznovrsne vrednosti, prava, obaveze te odnose, od ekološkog ili paralelno i ekološkog značaja. Ali i potrebama za formiranje njihovih kazneno pravnih garancija. Ove su garancije decenijama pripadale najblažoj vrsti normi kaznenog prava: prekršajima. Locirane su u okvirima završnih logičkih delova raznovrsnih zakona, proizašlih iz zakonodavnih napora iskazanih i pre više od jednog veka (Uhlmann, D. M, 2009: 1223). Posmatrajući pravne regule koje se odnose na vrednosti i odnose od ekološkog značaja, uočava se da je prvo došlo do formiranja pravnih tvorevina kojima su tretirani konkretni nacionalni parkovi, a potom i nacionalni parkovi uopšte (Белоусова, Борисов, Винокуров, 1969). Ove pravne tvorevine usavršavaju se u dva pravca, prvi obuhvata: a.) sve kvalitetnije definisanje objekata i obaveza zaštite, kao i b.) potpunije i jasnije određenje nosilaca obaveza ove zaštite; drugi pravac se iskazuje kroz sve obimnije i preciznije definisanje kaznene odgovornosti za nepoštovanje regula ovih zakona.

Potom dolazi do formiranja i drugih zakona što pružaju zaštitu prirodnim vrednostima. Neki od njih važe i sada, kako na to ukazuje Hankey (1980: 171). Takav je, primera radi i Zakon o zabrani pražnjenja u reke i luke SAD¹ iz 1899, više puta noveliran (USCODE-2011-title33²), a koji svako ono postupanje protivno njegovim normama koje nije odobrio Kongres SAD (§ 403.), što znači pražnjenje u plovne puteve i luke sa plovnih sredstava kao i iz proizvodnih pogona, podvrgava prekršajnoj odgovornosti (§ 407). No, iako je začeta još pri kraju XIX veka, ova zaštita počinje intenzivnije da se razvija tek u drugoj polovini XX veka. Jasno, kroz zakone primarno usmerene na zaštitu voda. Pa tako SAD donose Zakon o zagađenosti voda³ još 1948., a Zakon o konzervaciji tla i vodnih resursa⁴ 1977. Nemačka 1957. donosi Federalni zakon o vodama⁵, te članom 22. propisuje prekršajnu odgovornost za njegovo nepoštovanje. Opšti Zakon o zaštiti voda⁶ Francuska donosi 1964., a Italija 1976. godine⁷.

¹ The discharge prohibition of the Rivers and Harbor Act of 1899, 33 U.S.C. § 407.

² USCODE-2011-Title33 - NAVIGATION AND NAVIGABLE WATERS.

³ The Federal Water Pollution Control Act of 1948 (Clean Water Act).

⁴ The Soil and Water Resources Conservation Act of 1977.

⁵ Gesetz zur Ordnung des Wasserhaushalts (Wasserhaushaltsgesetz)

⁶ Loi n° 64-1245 du 16 décembre 1964 relative au régime et à la répartition des eaux et à la lutte contre leur pollution.

⁷ Legge 10 maggio 1976, N 319.

Potom dolazi do razvoja zakona namenjenih zaštiti vazduha. Primera radi Italija donosi Zakon o borbi sa zagađenim vazduhom⁸ 1966., Japan 1968.⁹, a SAD Zakon o čistom vazduhu¹⁰ 1970. godine. Svi ovi zakoni vremenom su praćeni sve brojnijim podzakonskim aktima, kojima su definisani: izvori zagađivanja, granice dozvoljenih zagađenja, ali i nivoi zagađivanja, zbog čijeg se prekoračenja automatski preduzimaju pozitivnim zakonodavstvima definisane mere, uključujući i kazneno pravne. Ove mere se nalaze, kako u okvirima opštih zakona namenjenih zaštiti životne sredine, odnosno prirode, tako i specijalistički usmerenih ekoloških zakona. Masa ovih zakona uvodi prekršajnu odgovornost za postupanje protivno njima precizno definisanim obavezama. Primera radi Zakon o zaštiti životne sredine¹¹ Velike Britanije, donet tek 1990., propisuje prekršajnu odgovornost za ugrožavanje ili povredu elemenata životne sredine (čl.: 87, 118, 145, 157 i 158), a Zakon o vodnim resursima¹² definiše prekršaje za protivzakonita postupanja prema vodnim resursima (čl. 24, st. 4. i 5., čl. 25, st. 2., te čl. 30, st. 4.).

Ukoliko se upustimo u dublju analizu savremenih zakonodavstava uočićemo da je zadnjih tri do četiri decenije rastući broj zakona usmerenih na regulaciju odnosa spram jasno izdvojenih i definisanih grupnih objekata od ekološkog značaja. Te da ih većina poseduje poseban deo kojim jasno propisuje kaznenu odgovornost, po najpre prekršajnu, a sve češće i krivičnu, za nepoštovanje njime propisanih prava i obaveza. Uočeno važi i za zakonodavstvo Republike Srbije.

2. ZAČECI KRIVIČNO PRAVNOG PRISTUPA U ZAŠTITI OD UGROŽAVANJA I POVREDA EKOLOŠKIH PRAVA, VREDNOSTI I OBAVEZA – ULOGA KRIVIČNIH DELA PROTIV OPŠTE SIGURNOSTI

Obzirom da se u stvarnosti dešavaju i mnogo teža dela od ekoloških prekršaja bilo je logično da se iznađu načini i za njihovo kažnjavanje. Ovo je prvo učinjeno korišćenjem, ali i adaptiranjem, normi kojima se u osnovi inkriminišu krivična dela protiv opšte sigurnosti ljudi i imovine, što je proces koji je startovao pre više od osamdeset godina. Da navedemo tek nekoliko primera. Pa tako Italija, donoseći Krivični zakonik¹³ 1930. i inkriminiše čl. 674. "aktivno ponašanje koje vodi emisiji gasa, prašine ili dima koji mogu biti neugodni ili opasni po ljude". Slično postupa i Brazil, koji u okviru Krivičnog zakonika¹⁴ inkriminiše: čl. 250. izazivanje vatri opasnih po život, fizički integritet ili imovinu, a čl. 252. korišćenje otrovnih gasova na način koji ugrožava život, fizički integritet ili imovinu. Dalje, Kraljevina Švedska

⁸ Legge del 13 Iuglio 1966, n. 615.

⁹ Air Pollution Control Act, Act No. 97 of June 10, 1968.

¹⁰ The Clean Air Act, lociran unutar 42 U.S.C. §7401 et seq. (1970)

¹¹ Environmental protection Act 1990.

¹² Water Resources Act of the Year 1991.

¹³ CODICE PENALE 1930 (Gazzetta Ufficiale 26 ottobre 1930, n. 251) Approvato con R.D. 19 ottobre 1930 n.1398.

¹⁴ Decree-Law No. 2,848/40: Penal Code.

1962. Krivičnim zakonikom¹⁵ uspostavlja zaštitu dobara ali i medijuma koji smogu da se posmatraju kao ekološki, inkriminišući širenje "otrova ili sličnih stvari". Slično prethodno pomenutim i unutar zakonodavstva Republike Srbije su bila i jesu prisutna takozvana *neprava ekološka krivična dela*, sada locirana po najpre unutar XXV poglavlja Krivičnog zakonika¹⁶ - Krivična dela protiv opšte sigurnosti ljudi i imovine (Joldžić, V., Jovašević, D, 2012: 272.-304).

3. FORMIRANJE PRAVIH EKOLOŠKIH KRIVIČNIH DELA – LOCIRANJE UNUTAR ZAKONA OD PREVASHODNO EKOLOŠKOG ZNAČAJA

Zakonodavci, rešavajući posebnim zakonima probleme odnosa prema: vodama, zemljištu, šumama, otpadima..., tokom vremena, vođeni potrebama, sve češće unutar istih formiraju i jasno definisane a ekološki usmerene krivično pravne norme. Primera radi, Italija 1966. Zakonom 615¹⁷ uspostavlja obavezu postavljanja uređaja na industrijske objekte u cilju zaštite vazduha od zagađenja, te proglašava za krivično delo neizvršavanje ove obaveze (čl. 20.), a Brazil 1981. (Law No 6938¹⁸). Brazil inkriminiše, članom 15. ovog zakona svako "izlaganje opasnosti dobara ljudi, životinja ili biljki, ili proizvođenje kakve situacije težom¹⁹" (de Vasconcellos e Benjamin, Pinheiro Pedro, 1997: 136). Novi Južni Vels (Australija) donosi 1989. Zakon o ekološkim deliktima i kaznama²⁰ kojim inkriminiše delikt nazvan "Teško zagađenje". Južna Australija 1993. Zakonom o zaštiti životne sredine propisuje krivičnu odgovornost subjekata za za proizvođenje "teške ekološke štete²¹" i "materijalne ekološke štete²²".

Prava ekološka krivična dela prisutna su i u okviru takozvanog sporednog ekološkog krivičnog zakonodavstva Republike Srbije. Pa tako, Zakon o zdravlju bilja²³ čl. 95. inkriminiše unošenje u zemlju, ili pak na zaštićeno područje unutar Države, protivno propisima, štetnih biljnih proizvoda i objekata, koji mogu da proizvedu zabranjeni ekološki uticaj. Ovako formulirano logičko biće nije locirano unutar

¹⁵ Krivični zakonik kraljevine Švedske, Glava XIII – O krivičnim delima izazivanja opšte opasnosti, član 7.

¹⁶ Krivični zakonik, Službeni glasnik RS, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13 i 108/14.

¹⁷ Legge del 13 luglio 1966, n. 615.

¹⁸ Brazilian Environmental Policy (Law No. 6938 of 31 August 1981)

¹⁹ Član 15. stupio je na snagu 1991. godine. O tome vidi šire: de Vasconcellos e Benjamin A.H., Pinheiro Pedro A.F. (1997) Brazil; str. 136.

²⁰ New South Wales' Environmental Offences and Penalties Act, No 150, Year 1989., Tier 1: Offences of aggravated pollution (Poglavlje 1 -Delikti teških zagađenja).

²¹ Sout Australia's Environment Protection Act 1993, section 79(1) predviđa odgovornost za "tešku ekološku štetu" propisujući novčanu kaznu za pravno lice, dok za fizičko lice prouisuje novčanu kaznu ili vremensku ili obe.

²² Ove se kazne izriču kada su subjekti namerno izazvali štetu ili su bili svesni da će je izazvati. Sve ovo važi za zaštitu vode, vazduha i zemljišta. Vidi bliže: Sout Australia's new Environment Protection Act, Section 80(1).

²³ Zakon o zdravlju bilja, Službeni glasnik RS br. 41/09.

Krivičnog zakonika Republike Srbije (2005.g.), ali ni Krivičnog zakonika Nemačke²⁴ ili Ruske Federacije²⁵ iz 1996. Inače sam zaštitni objekt ovog krivičnog dela je biljni svet kao deo životne sredine, ekološka ali pod izvesnim uslovima i ekonomska vrednost. Zakon o sredstvima za zaštitu bilja²⁶ svojim čl. 78 inkriminiše i sankcioniše proizvodnju, ali i stavljanje u promet posebno zabranjene supstance za zaštitu bilja i izazivanje istim štetne posledice po zdravlje ljudi ili životnu sredinu. Zakon o genetički modifikovanim organizmima²⁷, čl. 45. inkriminiše proizvodnju GMO protivno odredbama rečenog zakona, ali i upotrebu, namerno uvođenje u životnu sredinu kao i stavljanje u promet, te time izazivanje štetnih posledica po zdravlje ljudi i životnu sredinu. Zakon o vodama²⁸ inkriminiše: čl. 209. neovlašćeno punjenje i korišćenje akumulacije, pod uslovom da se radnjom delikta izazove opasnost po život ili zdravlje ljudi ili imovinu, te čl. 210. oštećenje pri eksploataciji rečnih nanosa, alternativno, kao oštećenje rečnog korita, ili obale i regulacionog objekta.

4. POJAVA, RAZVOJ I ULOGA PRAVIH EKOLOŠKIH KRIVIČNIH DELA LOCIRANIH UNUTAR OSNOVNIH KRIVIČNIH ZAKONODAVSTAVA

Vreme i specifične potrebe iskazane na teritorijama pod jurisdikcijom država doveli su do toga da jedan broj njih pristupi razvoju posebnih poglavlja posvećenih ekološkim krivičnim delima. Bilo kroz noveliranje postojećih krivičnih zakonika ili formiranje novih. Svaka od država ovo je činila polazeći od oblika iskazivanja, težine i učestalosti izoliranih problema. Ovo je dovelo i do legislativnih razlika ispoljenih kroz formiranje, u po nečem različitim: 1. logičkih bića naoko istih inkriminacija, 2. sankcija namenjenih protekciji praktično istih zaštitnih objekata, ali i 3. saglasno potrebama i potpuno različitim: a.) zaštitnih objekata, b.) objekata radnji delikata, te c.) samih radnji dotičnih krivičnih dela. Pri tom se, formalno, ekološka krivična dela određuju kao kakvo protivzakonito delanje. to jest, kao dela složenih logičkih bića definisanih: a.) formalnim određenjem unutar osnovnog i sporednog krivičnog zakonodavstva, te b.) upotpunjavanjem ovih logičkih bića putem normi što im određuju materijalno formalne osnove u okvirima brojnih zakona od ekološkog značaja, kao i njihovih pratećih podzakonskih akata. Ovaj process razvoja može lako da se objasni već i kraćom analizom, te komparacijom manjeg broja krivičnih zakonika kakav je onaj Savezne Republike Nemačke, Ruske Federacije, Kraljevine Španije ili pak Republike Srbije²⁹.

²⁴ Strafgesetzbuch (StGB) - Ausfertigungsdatum: 15.05.1871.

²⁵ Уголовный кодекс Российской Федерации, от 13июна 1996 года (Но 63-ФЗ.)

²⁶ Zakona o sredstvima za zaštitu bilja, Službeni glasnik RS br. 41/09.

²⁷ Zakona o genetički modifikovanim organizmima, Službeni glasnik RS br. 41/09.

²⁸ Zakon o vodama, Službeni glasnik RS br. 30/10.

²⁹ Što ne isključuje analizu i drugih, mahom novijih krivičnih zakonika formiranih zadnjih dvadesetak godina, kao, na primer, kvalitetno urađen Krivični zakonik Španije - Ley Orgánica 10/1995.

Krivični zakonik Savezne Republike Nemačke, formiran još od strane Pruske 1871., temeljno je noveliran 1980. posebnim aktom, uvođenjem Poglavlja 28. – Krivična dela protiv životne sredine³⁰ (§ 324–330), locirajući na jednom mestu niz krivičnih dela inače do tada prisutnih unutar sporednog krivičnog zakonodavstva, ali i formirajući neke od inkriminacija koje nisu do tada bile prisutne u krivičnim zakonodavstvima, a pojedine od njih ni sada, pa ni u zakonodavstvu Republike Srbije. Otuda se njima u daljem tekstu posvećuje posebna pažnja. Upravo poštujući činjenicu postojanja materijalno pravnih osnova za njihovo formiranje i na nivou domaćeg zakonodavstva.

Od Krivičnog zakonika Nemačke više od stotinu godina mlađi Krivični zakonik Ruske Federacije takođe poseduje poglavlje Ekološka krivična dela³¹, masu ekoloških krivičnih normi kakve postoje i unutar Poglavlja 28. KZ-a Savezne Republike Nemačke, ili pak Poglavlja 24. KZ-a Republike Srbije, ali i neke specifične, čija logička bića mogu biti od koristi i našem zakonodavstvu.

Od prethodno analiziranih, dosta mlađi Krivični zakonik Republike Srbije, u okviru Poglavlja 24. – Krivična dela protiv životne sredine, poseduje čak 17 ekološki zaštitno orijentisanih normi, praktično koliko i KZ Ruske Federacije. Međutim, on ne pokriva u potpunosti isti skup logičkih bića krivičnih dela, niti onih obuhvaćenih, dosta kraćim, Poglavljem 28., Krivičnog zakonika Nemačke. Ipak, Poglavlje 24. poseduje brojna kvalitetno oblikovana logička bića, mada ne i sva koja bi valjalo da ima u svom sastavu.

Zagađivanje životne sredine (čl. 260.), uvodna norma Poglavlja 24., jasno inkriminiše zagađenja (čl. 260., st. 1.), ali i posledice njima proizvedene (čl. 260., st. 3. i 4.), proizašla iz postupanja koja su kršenje propisa o zaštiti i unapređenju životne sredine, uključujući i takva koja generišu nedozvoljene tehnogene uticaje. Ukoliko privredni subjekt ne postupi po obavezama preduzimanja mera zaštite životne sredine, dakle obaveznih ekološki orijentisanih tehnogenih postupaka i mera, za to će odgovarati (po osnovu čl. 261., st. 1), a takođe i za izazivanje opasnosti i za izazvane posledice (čl. 261., st. 3.).

Krivični zakonik Republike Srbije posebno inkriminiše radnju službenog (ili odgovornog) lica kojom ovo dozvoli pristupanje "Protivpravnoj izgradnji i stavljanju u pogon objekata i postrojenja koja zagađuju životnu sredinu (čl. 262.)", ili "primenu tehnologije kojom se u većoj meri ili na širem prostoru zagađuje životna sredina" (čl. 262., st. 1.). Dakle inkriminiše samo izazivanje opasnosti ovakvom radnjom. Kao teži oblik ovog delikta, inkriminisano je (članom 262., st. 2.) alternativno proizvođenje više različitih materijalnih posledica.

³⁰ Vidi tzv. 18. Akt o reformi Krivičnog zakonika – Akt o borbi sa ekološkim kriminalom: 18. Strafrechtsänderungsgesetz – Gesetz zur Bekämpfung der Umweltkriminalität, Mar. 28, 1980, BGBl. I at 373, kojim je uvedeno Poglavlje 28.

³¹ Глава 26. Экологические преступления.

Da bi uređaji neophodni za zaštitu životne sredine (u suštini obavezni) bili zaštićeni, formirano je i krivično delo "Oštećenje objekata i uređaja za zaštitu životne sredine (čl. 263.)", norma koja obuhvata i inkriminaciju proizvođenja ekološki negativnih posledica (po vodu, vazduh ili zemljište) iskazanih u većoj meri ili na širem prostoru, pri čemu posebno inkriminiše proizvedeno "uništenja ili oštećenja životinjskog ili biljnog sveta velikih razmera" kao i "zagađenje životne sredine proizvedeno u toj meri da su za njegovo otklanjanje potrebni duže vreme ili veliki troškovi (čl. 263., st. 5. te st. 6.) ". Posebno je pružena zaštita od "Oštećenja životne sredine (čl. 264.)" proizašlih iz: iskorišćavanja prirodnih bogatstava i izgradnje objekata.

Inkriminisano je i "Uništenje, ili pak oštećenje zaštićenog prirodnog dobra kao i iznošenje u inostranstvo ili pak unošenje u Srbiju zaštićenog prirodnog dobra (čl. 265.)" što uistinu pokriva ne jedan delikt, već delikte koje karakterišu dva različita logička bića, tačnije, dva različita zaštitna, a istovremeno objekta radnje delikta, kao i različite radnje, ali i različite posledice. Rečeno je jasno vidljivo komparacijom stavova 1. i 3. čl. 265. Ova norma pokriva uistinu dva različita delikta, ali je formirana sa jedinstvenim ciljem adekvatne kazneno pravne zaštite prirodnih dobara žive i nežive prirode od mogućih negativnih radnji.

I u okviru čl. 266. (Unošenje opasnih materija u Srbiju i nedozvoljeno prerađivanje, odlaganje i skladištenje opasnih materija), takođe su obuhvaćena dva logička bića delikata. Prvo se iskazuje protivzakonitim postupanjem sa opasnim, a posebno radioaktivnim materijama (unos, prevoz, prerada, odlaganje, sakupljanje ili skladištenje u Srbiju) (čl. 266., st. 1.). Drugo logičko biće ispoljava se zloupotrebom službenog položaja ili ovlašćenja putem koga se drugom subjektu dozvoli ili omogući izvršavanje protivzakonitih radnji iz stava 1. ovog člana. Pri tom ni za jedno od ovih logičkih bića iz stava 1. člana 266 nije potrebno proizvođenje ekološki negativne posledice. Samo proizvođenje ekološki negativnih posledica posebno je inkriminisano i sankcionisano (čl. 266., st. 3.), a kao najteži oblik posmatranog krivičnog dela, Zakonodavac je odredio organizovanje vršenja ovog delikta (st. 5. u vezi sa st. 1. čl. 266.).

U okviru 24. poglavlja locirana je i norma čl. 267.- Nedozvoljena izgradnja nuklearnih postrojenja³², a takođe i norma kojom se inkriminiše: Povreda prava na informisanje o stanju životne sredine (čl. 268.), i mnoge druge.

Od jasnog ekološkog značaja je i čl. 276. – Nezakonit lov, norma koja inkriminiše lov za vreme lovostaja ili tamo gde je lov zabranjen (čl., 276., st. 1.), lov koji je zakonski dozvoljen, ali je neovlašćeno izvršen na tuđem zemljištu (čl. 276., st. 2.). Ovaj delikt se u Srbiji često iskazuje, pa i kao posebno kriminalno organizovan, čak i preko granica države, u odnosu na pojedine zaštićene vrste, na primer pepelice.

Zakonodavac je, analogno čl. 276., formirao i čl. 277.- Nezakonit ribolov. Inkriminisao je i sankcionisao ulov ribe, kao i drugih vodenih životinja.

³² Ova gradnja je, inače, jasno zabranjena Zakonom o zabrani izgradnje nuklearnih elektrana, Službeni list SRJ, br.12/95., legislativnim tekstom kome nije određen rok važenja.

5. UMETO ZAKLJUČKA - IMA LI MESTA, POTREBA I MOGUĆNOSTI DALJEG RAZVOJA EKOLOŠKOG KRIVIČNOG ZAKONODAVSTVA NA TERENU REPUBLIKE SRBIJE?

Tokom dosadašnjeg rada izučavana je materija ekološkog krivičnog zakonodavstva Republike Srbije (Joldžić, Jovašević, 2012), iskazana još 1998.godine, kada je formiran predlog sada važeće Glave 24. Krivičnog zakonika (Joldžić, 1997). Kako je od tada prošlo dosta vremena, aktuelno istraživanje je dovelo i do još nekih razmišljanja, zaključaka ali i predloga.

Izvršene analize su ukazale na dve kategorije problema, ali i puteva mogućih rešavanja istih. Pre svega, u okvirima nekih od normi mogu se uočiti izvesne *pravne praznine* koje bi valjalo da se dopune adekvatnim inkriminacionim konstrukcijama. Pa tako, iako je Zakonodavac inkriminisao "Unošenje opasnih materija u Srbiju i nedozvoljeno prerađivanje, odlaganje i skladištenje opasnih materija (čl. 266.)", obuhvativši ovom inkriminacijom i organizovanje vršenja ovog delikta (čl. 266., st. 5. u v. st. 1.), propustio je da inkriminiše i organizovanje izvršenja radnje ili radnji iz stava 2. u vezi stava 1. ovog člana, to jest - organizovanje koje dovodi do izvršenja radnje, ili radnji, zloupotrebe službenog položaja ili ovlašćenja neophodnih da se u Srbiju protivzakonito unesu materije pobrojane u stavu 1. čl. 266.

Zakonodavac je, takođe, propustio da inkriminišući Nezakoniti lov (čl. 276.), inkriminiše neovlašćen lov na svom zemljištu – npr. od strane fizičkih lica vlasnika površina koje potpadaju pod takozvana "otvorena lovišta" iz Zakona o divljači i lovstvu³³. Ovo bi bio manji set dopuna postojećih normi Poglavlja 24.

Drugi, obimniji i složeniji set potrebnih i mogućih dopuna činilo bi formiranje onih normi koje ne posedujemo, ali za koje smatramo da bi bilo logično da ih formiramo unutar pomenutog Poglavlja 24. Kad se razmišlja o očuvanju zemnih dubina, što bi po najpre trebalo da bude zadatak zakona namenjenog rudarstvu i geološkim istraživanjima, uočava se da takav zakon R. Srbije (Zakon o rudarstvu i geološkim istraživanjima³⁴) ne inkriminiše povredu propisa koji se odnose na očuvanje zemnih dubina ispoljenu tokom: projektovanja, izgradnje, ili pak uvođenja u eksploataciju preduzeća koja se bave korišćenjem zemnih dubina, a posebno podzemne izgradnje mimo propisa³⁵, ali ni tokom korišćenja površina ili dubina koje dovodi do zagađivanja, pri čemu se, protivzakonito, prouzrokuje velika šteta. Otuda smatramo da ovo valja posebno inkriminisati i sankcionisati u okviru XXIV poglavlje Krivičnog zakonika R. Srbije!

³³ Zakon o divljači i lovstvu, Službeni glasnik RS, br. 18/10.

³⁴ Zakon o rudarstvu i geološkim istraživanjima, Službeni glasnik RS, br. 101/15.

³⁵ Što inkriminiše Krivični zakonik Ruske Federacije članom 255., stavom 1.

Drugi, obimniji i složeniji set potrebnih i mogućih dopuna činilo bi formiranje novih normi, ali za koje se smatra da bi bilo logično i korisno da su formirane unutar Poglavlja 24. Do zaključka o korisnosti ovakvog pristupka došlo se kroz proučavanje krivičnih zakonika stranih država. Jasno se pokazalo da pojedini od njih, formirajući ekološki usmerene norme, pružaju kazneno pravnu zaštitu ne samo od prirode datim vrednostima životne sredine, već i onim ekološkim vrednostima stvorenim ljudskim radom, ali i od ekološki opasnih supstanci.

Staništa zaštićenih vrsta, a naročito ugroženih, od presudne su važnosti za njihovo održanje. Otuda i niz posebnih konvencija tome namenjenih, počev od Ramsarske³⁶, uz puno poštovanje tzv. Bernske³⁷. Takođe je od vitalnog značaja i očuvanje prirodnih retkosti i prirodnih znamenitosti, otuda i njihova zaštita, uspostavljena na nivou Međunarodnog, a posebno Međunarodnog ekološkog prava, primera radi, u okviru Pariske konvencije³⁸. Samim tim je logično da se uspostavi i njihova krivično pravna zaštita. Međutim, izdvojena i posebno definisana zaštita samim posebno zaštićenim prirodnim vrednostima (objektima i teritorijama) adekvatno je pružena tek od strane, na primer, KZ Nemačke³⁹, članom 329. - Ugrožavanje zaštićenih oblasti. Ovu krivično pravnu zaštitu Zakonodavac Republike Srbije još uvek nije formirao.

Pažnju su privukli i drugi oblici povređivanja ekoloških prava, obaveza i odgovornosti, na koje je ukazano još pre praktično dvadeset godina (Joldžić, 1995), a koji su prisutni i sada. Istraživanje je ukazalo da su neke od država, modernizujući svoje krivične zakonike, pojedine od ekoloških delikata prevele iz kategorije prekršaja, te ih jasno inkriminisale kao krivična dela. Tako je Savezna Republika Nemačka, uvodeći, a potom i dalje razvijajući već pomenuto 28. poglavlje Krivičnog zakonika, formirala neke od normi koje bi sada bilo logično da poseduje i Republika Srbija.

Zakonodavac Republike Srbije je, donoseći Zakon o zaštiti od buke u životnoj sredini⁴⁰, ona postupanja koja su protivna obavezama iz dotičnog zakona podvrgao prekršajnom progonu (čl. 34. i 36.). Međutim, ona postupanja koja su u suštini teške povrede odredbi ovog zakona, to jest proizvode jasne opasnosti, ali i posledice koje ne mogu da se smatraju lakim, nije inkriminisao. Ovo bi ubrzo trebalo da se učini, služeći se, na primer, istom logikom kao i zakonodavac Nemačke, kada je formirao član 325a KZ-a, kojim je inkriminisao "Stvaranje buke, potresa i nejonizujućeg zračenja". Tako bi se i u Srbiji mogle formirati dve nove norme 24. Poglavlja

³⁶ Poznata kao: The Ramsar Convention on Wetlands, u originalu: Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat. (1971). UN Treaty Series No 14583. Takođe vidi: Zakon o potvrđivanju Ramsarske konvencije, Službeni list SFRJ, br. 9/77.

³⁷ Bernska konvencija o očuvanju divljeg biljnog i životinjskog sveta, u originalu: Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. (1979). In European Treaty Series No 104, Council of Europe, Bern, Switzerland.

³⁸ Pariska konvencija, OUN, Pariz, novembar 1972.

³⁹ Strafgesetzbuch (StGB) - Ausfertigungsdatum: 15.05.1871.

⁴⁰ Zakon o zaštiti od buke u životnoj sredini, Službeni glasnik RS, br. 36/09 i 88/10.

Krivičnog zakonika, to jest inkriminisati svako ono proizvođenje buke, odnosno nejonizujućeg zračenja, tokom proizvodnih i drugih procesa, u meri koja je dovoljna da ošteti zdravlje ljudi ili nanese znatnu štetu živim elementima životne sredine ili pak staništima zaštićenih vrsta.

Republika Srbija poseduje i Zakon o upravljanju otpadom⁴¹, koji uspostavlja niz specifičnih privrednih prestupa i prekršaja, ali ne i odgovarajuća krivična dela, iako bi bilo logično da se oni najteži oblici zagađivanja životne sredine otpadima inkriminišu. Upravo kako je to učinila Savezna Republika Nemačka, na primer, (čl. 326., st. 1. KZ-a), te Ruska Federacija (čl. 247., st. 1. KZ-a), koje inkriminišu i samo protivpravno postupanje, obzirom na inherentnu opasnost koje ovakvo postupanje poseduje. Bilo bi logično i korisno, obzirom na opasnosti i moguće posledice, a posebno izazvane takozvanim opasnim otpadima, da ove inkriminacije, uz prateće adekvatne sankcije, budu ugrađene u 24. poglavlje KZ-a R. Srbije.

Srbija u okviru Zakona o planiranju i izgradnji⁴² poseduje brojne norme koje se odnose na izgradnju novih i rekonstrukciju postojećih uređaja, postrojenja, pa i celovitih privrednih objekata. Ovim normama se jasno obvezuje na koje se načine ide od idejnih projekata do zakonitog puštanja u rad ovih objekata, ali ne poseduje inkriminaciju koja bi tretirala puštanje u rad i/ili upotrebu ovih objekata bez ikakvog obaveznog odobrenja ili suprotno istom. Upravo tako to inkriminiše čl. 327., st. 2. KZ Nemačke. Inkriminaciju analognu ovoj valja uvesti u pomenuto poglavlje 24. KZ-a.

Kako privređivanje, naročito industrijski rad, često dovodi do emaniranja raznovrsnih otrova, pa i onih najopasnijih, to je zakonodavac SR Nemačke, novelacijom Poglavlja 28. KZ-a, formirao normu člana 330a – Teško ugrožavanje oslobađanjem otrova. Ovom normom inkriminiše se oslobađanje materija koje sadrže, ili mogu da proizvedu otrove, te time proizvedu opasnost po život ili zdravlje jednog ili više lica, pri čemu podvrgava kažnjavanju i sam pokušaj ovog krivičnog dela (čl. 330a., st. 2.). Republici Srbiji je neophodno da inkriminiše i adekvatno sankcioniše "Teško ugrožavanje oslobađanjem otrova".

Skupu napred analiziranih inkriminacija kao i mogućnosti, te potreba njihove ugradnje i u KZ R. Srbije trebalo bi dodati i neke od interesantnih elemenata u tekstu već pominjanog KZ-a Kraljevine Španije. Dotični zakonik posebnu zaštitu pruža radom stvorenim vrednostima životne sredine i elementima kulturnog nasleđa, u okviru tzv. Naslova XVI, Poglavlja II – Krivična dekla protiv objekata istorijskog nasleđa⁴³. Normama ovog dela zakonika podvrgava krivičnoj odgovornosti "svakoga ko uništi ili ozbiljno ošteti gradnju posebno zaštićenu obzirom na istorijski, umetnički, kulturni ili monumentalni značaj". Dalje, ovoj odgovornosti posebno podvrgava svakog pripadnika aparata vlasti koji, iako

⁴¹ Zakon o upravljanju otpadom, Službeni glasnik RS, br. 36/09, 88/10 i 14/16.

⁴² Zakon o planiranju i izgradnji, Službeni glasnik RS, br. 72/09, 81/09 - ispr., 64/10 - odluka US, 24/11, 121/12, 42/13 - odluka US, 50/13 - odluka US, 98/13 - odluka US, 132/14 i 145/14.

⁴³ CÓDIGO PENAL, LIBRO II, Capítulo II - De los delitos sobre el patrimonio histórico, Artículo 321.

svestan nezakonitog delanja, izvesti pozitivno o istom, iako dotični projekt vodi ka oštećenju, uništenju ili u stvarnosti neadekvatnoj zaštiti posebno zaštićenih objekata (čl. 322.) pobrojanih u čl. 321. Članom 323., pruža se posebna zaštita: arhivama, registrima, muzejima, bibliotekama, centrima obrazovanja, naučnim laboratorijama i sličnim institucijama, od istorijskog, naučnog, kulturnog ili monumentalnog značaja, kao i arheološkim nalazištima. Čini se da bi ove tri norme (kao i ona koja govori o njihovom nehatnom izvršenju), kao posebna logička celina, trebalo da budu unete u KZ Republike Srbije, te tako pojačaju zaštitu radom stvorenih vrednosti životne sredine.

Posebno je za Srbiju interesantan i čl. 326. Poglavlja III – Krivična dela protiv prirodnih resursa i životne sredine KZ Španije⁴⁴, obzirom da isti određuje kao ekološko krivično delo postupanje privrednog subjekta bez za to obavezne dozvole (čl. 326, pod a), neizvršavanje naloga aparata vlasti o korekciji ili prekidu radnji zagađivanja (čl. 326, pod b.), ali i kada se nezakonito uzima voda tokom restrikcija (čl. 326, pod f), pri čemu za ovo propisuje i krivičnu odgovornost pravnih lica (čl. 327.), a ne samo fizičkih.

Nezakonito postupanje sa otpadima U Srbiji može da dovede samo do odgovornosti za privredne prestupe (ređe) ili pak prekršaje (češće). Zakonodavac Španije je, kao i SR Nemačke i Ruske Federacije, kao osnovno krivično delo koje se odnosi na otpade, odredio: 1. uspostavljanje deponija, bilo čvrstih ili tečnih otpada, a koji su opasni i mogu da ozbiljno oštete balanse prirodnih sistema ili zdravlje ljudi (čl. 328., st. 1.), ali i 2. postupanje protivno zakonima, a ispoljeno kao korišćenje instalacija, pri čemu je došlo do opasnih aktivnosti, ili su odložene ili pak korišćene opasne materije, a ovo je dovelo ili moglo da dovede do smrti ili ozbiljne povrede lica ili povredi kvaliteta vazduha, zemljišta, voda, ili životinja i bilja (čl. 328., st. 2.). Takođe, inkriminiše se i nezakoniti transport otpada (čl. 328., st. 4.), a da bi zaštita bila uistinu potpuna, inkriminisano je i ono postupanje pripadnika aparata vlasti koje se ispolji kao davanje nezakonite dozvole proizvođaču otpada ili pak subjektu pripadniku industrije koja postupa sa otpadom (čl. 329.). Sve ove inkriminacije su logično formirane i locirane, a što potvrđuje da bi isto mogao da uradi i Zakonodavac Republike Srbije.

Dalje se u okviru ekoloških krivičnih dela KZ-a R. Španije posebno inkriminiše grupu krivičnih dela protiv flore i faune⁴⁵, među kojima je inkriminacija ozbiljnog oštećenja ili pak uništenja staništa zaštićenih vrsta (čl. 332.), norma kakvu R. Srbija ne poseduje, iako je i ona potpisnik međunarodnih dokumenta

⁴⁴ CÓDIGO PENAL, LIBRO II, Capítulo III - De los delitos contra los recursos naturales y el medio ambiente.

⁴⁵ CÓDIGO PENAL - TÍTULO XVI - DE LOS DELITOS RELATIVOS A LA ORDENACIÓN DEL TERRITORIO Y EL URBANISMO, LA PROTECCIÓN DEL PATRIMONIO HISTÓRICO Y EL MEDIO AMBIENTE. CAPÍTULO IV -De los delitos relativos a la protección de la flora, fauna y animales domésticos. Artículo 332 – 337.

na bazi kojih je formirala Crvenu knjigu zaštićenih vrsta (Stevanović, 1999)⁴⁶ (a koja obuhvata i njihova staništa)⁴⁷. Španija je formirala i inkriminaciju uvođenja alohtonih vrsta koja vodi ili je dovela do oštećenja biološkog balansa (čl. 333), normu koju je neophodno da i Srbija u KZ-u poseduje⁴⁸.

Kao što je pokazala prikazana analiza, ekološko krivično zakonodavstvo savremenih država, iako poseduje obiman skup ekoloških, a kvalitetno osmišljenih inkriminacija krivičnih dela, ne bi trebao da bude okoštala tvorevina. Sasvim suprotno, valjalo bi da prati razvoj samog ekološkog prava, ali i formiranja i ispoljavanja sve raznovrsnijih ekoloških opasnosti i posledica, a otuda i da se dograđuje za to potrebnim inkriminacijama, te sankcijama. Ovo važi i za Krivični zakonik Republike Srbije, kome je posvećena posebna pažnja, te bi zato bilo korisno i logično da se isti novelira upravo kako je to predloženo u završnom delu ovog rada.

REFERENCE

- (1) 18. Strafrechtsänderungsgesetz – Gesetz zur Bekämpfung der Umweltkriminalität, Mar. 28, 1980, BGBl. I at 373.
- (2) Air Pollution Control Act, Act No. 97 of June 10, 1968.
- (3) Brazilian Environmental Policy (Law No. 6938 of 31 August 1981)
- (4) CODICE PENALE 1930 (Gazzetta Ufficiale 26 ottobre 1930, n. 251) Approvato con R.D. 19 ottobre 1930 n.1398; Codice Penale, Edizione Maggio, 2014.
- (5) CODIGO PENAL ESPAÑOL - TEXTO ÍNTEGRO ACTUALIZADO 2009. Dostupno na: <http://abogadospenal.fullblog.com.ar/codigo-penal-espanol---texto-integro-actualizado-2-121244071996.html>.
- (6) Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. (1979). In European Treaty Series No 104, Council of Europe, Bern, Switzerland.
- (7) Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat. (1971). UN Treaty Series No 14583. In As Amended by the Paris Protocol, 3 Dec 1982, and Regina Amendments, 28 May 1987. Ramsar, Iran.
- (8) de Vasconcellos e Benjamin A.H., Pinheiro Pedro A.F. (1997) Brazil. U: Heine G., Prabhu M., Alvazzi del Frate A. (ur.) Environmental protection - potentials and limits of criminal justice. Evaluation of legal structures. Germany: Max-Planck-Institut, Freiburg im Breisgau, str. 136.
- (9) Decree-Law No. 2,848/40: Penal Code. DECRETO-LEI No 2.848, DE 7 DE DEZEMBRO DE 1940.
- (10) Environmental protection Act 1990. TSO (Norwich: The Stationery Office).
- (11) Gesetz zur Ordnung des Wasserhaushalts (Wasserhaushaltsgesetz) Vom 27.07.1957 (BGBl_I_57,1110, 1386) in der Fassung der Bekanntmachung vom 19.08.02 (BGBl_I_02,3245) zuletzt geändert durch Art.8 iVm Art.9 Nr.1 Satz 2 des Gesetzes

⁴⁶ U vezi rečenog vidi Pravilnik o proglašenju i zaštiti strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva - Prilog I - strogo zaštićene vrste, Službeni glasnik RS, br. 05/10. usklađen sa zahtevima Crvene liste ugroženih vrsta po IUCN-u i Evropskoj crvenoj listi;

⁴⁷ Norma koja je prisutna i u Krivičnom zakoniku Ruske Federacije, u okviru člana 259.

⁴⁸ Primer je problem nezakonitog uvođenja riba (babuške) u domaće vode.

- zur Neufassung des Raumordnungsgesetzes und zur Änderung anderer Vorschriften (GeROG) vom 22.12.08 (BGBl_I_08,2986).
- (12) Hankey, D. L. (1980). Sections 9 and 10 of the Rivers and Harbors Act of 1899: The Erosion of Administrative Control by Environmental Suits, Duke Law Journal, 170, str. 170-204.
- (13) Joldžić, V. (1995). Ekološki kriminalitet u pravu i stvarnosti, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- (14) Joldžić, V. (1997). 5. Poglavlje Krivično pravna zaštita životne sredine – O potrebnim novinama u krivično pravnoj zaštiti, U: Kavran, D. & Petković, G. (ur.): Pravo i životna sredina. Beograd: Udruženje pravnik Jugoslavije i Jugoslovensko udruženje za javnu upravu, str. 376.-399.
- (15) Joldžić, V., Jovašević, D. (2012). Ekološko krivično pravo, međunarodni i ustavni osnovi, stvarnost i mogućnosti, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- (16) Krivični zakonik Kraljevine Švedske, od 21. decembra 1962. (1967) Beograd: Institut za kriminološka istraživanja.
- (17) Krivični zakonik, Službeni glasnik RS, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13 i 108/14.
- (18) Legge 10 maggio 1976, N 319 – Norme tutela acqua da inquinamento / cd. "Legge Merli", Gazzetta Ufficiale n. 141. del 29 magio 1976.
- (19) Legge del 13 Luglio 1966, n. 615 "Provvedimenti contro l'inquinamento atmosferico". Gazzetta Ufficiale n. 201. del 13 agosto 1966.
- (20) Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal, Boletín Oficial del Estado, número 281, de fecha 24 de noviembre de 1995.
- (21) Loi n° 64-1245 du 16 décembre 1964 relative au régime et à la répartition des eaux et à la lutte contre leur pollution. Journal officiel du 18 décembre 1964 et rectificatif J.O. des 15 janvier et 6 février 1965.
- (22) New South Wales' Environmental Offences and Penalties Act, No 150, Year 1989.
- (23) Pariska konvencija, OUN, Pariz, novembar 1972. - Konvencija o zaštiti svetske kulturne i prirodne baštine, Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori, br. 56/74.
- (24) Pravilnik o proglašenju i zaštiti strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva - Prilog I - strogo zaštićene vrste, Službeni glasnik RS, br. 05/2010.
- (25) Pravilnik o proglašenju i zaštiti strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva - Prilog I - strogo zaštićene vrste, Službeni glasnik RS, br. 05/10.
- (26) South Australia's Environment Protection Act 1993. Dostupno na: <https://www.legislation.sa.gov.au/lz/c/a/environment%20protection%20act%201993/current/1993.76.un.pdf>.
- (27) Stevanović, V. (ed.) (1999). Crvena knjiga Flore Srbije, I tom. Beograd: Ministarstvo za životnu sredinu Republike Srbije, Biološki fakultet Univerziteta u Beogradu, Zavod za zaštitu prirode Republike Srbije.
- (28) Strafgesetzbuch (StGB) - Ausfertigungsdatum: 15.05.1871. Vollzitat: Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322).
- (29) The Clean Air Act, lociran unutar 42 U.S.C. §7401 et seq. (1970).
- (30) The discharge prohibition of the Rivers and Harbor Act of 1899, 33 U.S.C. § 407: US Code - Section 407: Deposit of refuse in navigable waters generally.
- (31) The Federal Water Pollution Control Act of 1948 (Clean Water Act).
- (32) The Soil and Water Resources Conservation Act of 1977. Dostupno na: <https://www.nrcs.usda.gov/wps/portal/nrcs/main/national/technical/nra/rca/>.
- (33) Uhlmann, D. M. (2009). Environmental Crime Comes of Age: The Evolution of Criminal Enforcement in the Environmental Regulatory Scheme. Utah Law Review, 4, str. 1223-1252.

- (34) USCODE-2011-Title33 - NAVIGATION AND NAVIGABLE WATERS. Dostupno na: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCODE-2011-title33/pdf/USCODE-2011-title33-chap9-subchapI-sec403.pdf>.
- (35) Water Resources Act of the Year 1991. The National Archives. Dostupno na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1991/57/section/161>.
- (36) Zakon o divljači i lovstvu, Službeni glasnik RS, br. 18/10.
- (37) Zakon o planiranju i izgradnji, Službeni glasnik RS, br. 72/09, 81/09 - ispr., 64/10 - odluka US, 24/11, 121/12, 42/13 - odluka US, 50/13 - odluka US, 98/13 - odluka US, 132/14 i 145/14.
- (38) Zakon o potvrđivanju Ramsarske konvencije, Službeni list SFRJ, br. 9/77.
- (39) Zakon o rudarstvu i geološkim istraživanjima, Službeni glasnik RS, br. 101/15.
- (40) Zakon o upravljanju otpadom, Službeni glasnik RS, br. 36/09, 88/10 i 14/16.
- (41) Zakon o vodama, Službeni glasnik RS, br. 30/10.
- (42) Zakon o zabrani izgradnje nuklearnih elektrana, Službeni list SRJ, br.12/95.
- (43) Zakon o zaštiti od buke u životnoj sredini, Službeni glasnik RS, br. 36/09 i 88/10.
- (44) Zakon o zdravlju bilja, Službeni glasnik RS, br. 41/09.
- (45) Zakona o genetički modifikovanim organizmima, Službeni glasnik RS, br. 41/09.
- (46) Zakona o sredstvima za zaštitu bilja, Službeni glasnik RS, br. 41/09.
- (47) Zakona o šumama, Službeni glasnik RS, br. 30/10, 93/12 i 89/15.
- (48) Белоусова, Л.С., В. А. Борисов, В. А. Винокуров, А.А. (1969) Заповедники и национальные парки мира: краткий справочник. (Rezervati prirode i nacionalni parkovi na svetu – kratki spisak). Moskva: Akademija nauka SSSR.
- (49) Уголовный кодекс Российской Федерации, от 13июна 1996 года (Но 63-ФЗ.), повелен: и Уголовный кодекс Российской Федерации. С йэменьями и дополнениями на 15 сентября 2005 года [УДК 343, ББК 67. 408 У 26 ISBN 5-699-13515-4].

REGARDING THE ESTABLISHMENT, NEEDS AND POSSIBILITIES FOR FURTHER DEVELOPMENT OF THE CRIMINAL LEGAL PROTECTION OF THE ENVIRONMENT

As a complex area, environmental law requires a responsible and long-term, comprehensive approach and cooperation, especially in relates to the criminal law and problems in criminal legal reactions to those activities that are in contrary to the prescribed obligations relevant for the protection of the environment, which are the subject of this paper. The elements of the base and the development of criminal legal reaction to undesirable and illegal threats and violation of the real ecological crimes are analyzed, which in the final, affect the human right to a healthy life. The aim of the article is centered at understanding the pathways of formation and further development of the criminal legal reaction against threats and violations of environmental rights, obligations and responsibilities, particularly on the field of the Republic of Serbia. Also proposed are possible ways for further development of the Criminal Code of the Republic of Serbia.

KEYWORDS: *Ecological Law / the environment / criminal law
protection / The Criminal Code*